

terveiről. Rousseau és a naturalismus jellemzésével áttér a negyedik könyvre.

Ez a könyve a XIX. századot tárgyalja. A század főjellemező vonása, harc az iskolákért. Az államok, az egyes pártok igyekeznek őket hatalmukba keríteni, mert akié az ifjúság, azé a jövő. A XIX. század első harmadában alakulnak ki az iskolák. A 30—40-es években a forradalmak idején bizonyos stagnatio áll be. A század utolsó évtizedeiben a népek politikai önállóságával a műveltség is mindinkább nagyobb körben terjed s mindjobban tudatossá válik. Sorba veszi az egyes iskolafajokat. Különösen érdekel bennünket is, amit a gimnáziumok és reáliskolák harcáról mond. A modern kor reális irányú iskolákat kíván. Ő maga is állást foglal a gimnázium ellen, mert korunkban az esztétikai irodalmi művelődés s ennek főhordozója, a gimnázium, lassanként háttérbe szorul. A jövő iskolája szerinte a reáliskola. Befejezésül említi, hogy korunkra jellemző a művelődés demokratizálása, azaz hogy az iskolaszerű műveltség mind szélesebb körökre terjeszkedik ki.

Paulsennek ez a könyve, mint láthatjuk, összefoglaló munka. Kevés benne az adat, csak annyi, mennyi okvetlenül szükséges. A részletekbe hatoló adatgyűjtés és bírálás munkáját Paulsen 1896-ban megjelent nagy munkájában végezte el, azért ebben a kisebb művében csak mintegy levonja a tanulságokat. Könyve nemcsak szépen, de igen szellemesen is van megírva; valóságos kis kabinet-darab.

Néhány rövid vonással világos, hű képet fest a német kultúra fejlődéséről, s művét nemcsak a szakférfiak, hanem mindazok, kik a művelődés s neveléstudomány kérdései iránt érdeklődnek, haszonnal s élvezettel olvashatják.

Dr. Ozorai Frigyes.

★

Die sexuelle Frage und die Schule, von Konrad Höller (Lipcese, E. Nägele 1907, 56 lap, ára 1 márka).

A sexuális pädagógia nagyhangú és rohamosan felszaporodó irodalmának egyik legújabb terméke, mely megérdemli, hogy szóvá tegyük. A szerző abból az elfogadható elvből indul ki, hogy a nemi felvilágosításnak *élet-bonctani* alapelveit helyesen csak az iskola nyújthatja s ehhez képest az immár nagy területre szétfolyó problémának csak egyik fontos fejezetével foglalkozik. Majd a 45—54. lapon megkísérli az ilyen értelemben feldolgozott természetrajzi tananyagának a nyolcosztályú népiskola tantervébe való beillesztését. Hibája ennek a tervezetnek s a többi hasonló kísérleteknek (Lischnewska, Sieberst stb.), hogy elmélkedés útján papiroson készültek s megfelel-

keznek azokról a módszertani nehézségekről, melyek a gyakorlatban nem fognak elmaradni.

E soroknak írója híve a felvilágosításnak, de nem a mindenáron és az iskolában nyújtott erőszakos és tömeges felvilágosításnak, hanem a fokozatos, alkalomszerű, tapintatos és egyéni felvilágosításnak, melyre elsősorban a szülők hivatottak. Ezt a nehéz munkát az iskola több irányban támogathatja, nevezetesen a természetrajzi oktatás révén, de azért még ebben sem tartom kívánatosnak, hogy a *sexus* (nemiség) legyen az a vörös fonal, mely az egész természetrajzi tanításon végigvonuljon s hogy ebben is érvényesüljön az egyébként tiszteletreméltó *Gründlichkeit*. Pedig szerzőnk mind ebben, mind optimismusában eleget tesz a német jelzőnek.

Höller a nemiséget igen helyesen, az összes természeti lényekre óhajtja szóvá tenni a következő fokozatok szerint: 1. a szülők gondoskodása a várható utódokkal szemben; 2. A megtermékenyítés külső jelensége és belső folyama; 3. A tojásnak kifejlődése embrióvá; 4. A születés, illetve a tojásburok elhagyása; 5. A csemeték fejlődése és felnevelése a nemi érettségig. Az olvasó máris észrevette, hogy ezen fokozatok közül, melyeknek tárgyalása kényes és felesleges az emberi vonatkozásokban. Hogy ez mikor történjék, arra ezt feleli: a tanítás bármely fokán, ha a tanuló kérdései vagy egyéb alkalmak megkívánják. Ezzel szemben én azt vallom, hogy *mindent* nem kell s nem szabad megmondani: az állat- és növényvilágban elmehetünk bizonyos, a növendék értelmi fejlettségét szigorúan számbaveendő határokig, a további következtetéseket és összehasonlításokat ellenben ne bolygassuk az iskolában. Avatatlan kontár kezében ez jóra nem vezethet s a szellemileg érettebb tanuló a következtetéseket maga is levonhatja.

Történelmi szempontból érdekesekek azok az adatok, melyeket a szerző a német racionalisták felvilágosító törekvéseiről közöl Basedow «*Methodenbuch*»-ja alapján; abban azonban téved, amikor azt állítja, hogy ennek a mozgalomnak feltámasztása a modern nőmozgalom érdeme. A romlottság ellen a múlt század vége felé feltámadt természetes reakció volt ez, melyet a feminizmus — elismerem — nagyon felkarolt, de egyúttal túlzásba is vitt. Ezzel kapcsolatban a 16—22. lapra terjedő elmélkedéseket felesleges kitérésnek kell minősítenem. Azt sem helyeselhetem, hogy a hitoktatók és orvosok közreműködését visszautasítja. Amit ő «*völliges Herausheben des sexuellen Stoffes*» nevez, nemcsak azokat, de a tanítót sem illeti meg; még csak az kellene, hogy ezt külön tantárggyá avassák! Ami pedig amazoknak alkalmi segítségét illeti, azt minden nevelő csak hálával fogadhatja. Hisz egy másik helyen maga a szerző hangsúlyozza, hogy az ú. n.

ethikai tantárgyak (történelem, irodalom, vallástan és filozófia) fontos szolgálatokra vannak hivatva a nemi felvilágosítás dolgában is.

A füzet egyébként egy komoly s gondolkodó főnek műve; feministáink nagy élvezettel fogják olvasni. *Kemény Ferenc.*

Külföldi lapszemle.

La Revue de l'Enseignement des Sciences. 8°. Librairie H. Le Soudier (Paris; 174—176, Boulevard Saint-Germain). Évenként 10 szám, előfizetés külföldön: 6 frs. I. évfolyam. 1907 január—július.

Az új francia tanterv legnagyobb büszkesége az az egységes és modern felfogás, mely az «enseignement des sciences»-t, a matematika és természettudományok oktatását áthatja. Francia társaink büszkén hirdethetik is utasításaik jelszavát: «toute latitude est laissée au professeur pour adopter tel ordre qui lui conviendra, pour employer les méthodes les plus profitables aux élèves qu'il dirige»: a tanár teljes szabadsággal választhatja azt a módszert, mely nézete szerint a legmegfelelőbb és melyből a gondjaira bízott tanulók szempontjából legtöbb haszon meríthető. Ebben a törekvésben a francia embert az jellemzi igazában, hogy szépen megfogalmazott gondolatát nemcsak hirdeti, hanem minden tekintetben valóra is váltja. A címben jelzett új folyóirat egyik értékes bizonyítéka a tanzabadság széleskörű érvényesítésének. A Revue a tanárok önálló, minden szellemi és anyagi befolyástól ment vállalkozása, még a kiadás költségeit is a magukéból fedezik. 39 tanár alapította, tizenkettő szerkeszti (ezek között 5 nő van) a folyóiratot, melynek élén *F. Marotte* (a Lycée Charlemagne tanára) áll. Az utasításokban kimondott tanzabadságból fakadó új módszerek és tapasztalatok közlésére, megvitatására, továbbá belföldi és külföldi reformtörekvések ismertetésére óhajtának alkalmat nyújtani. Igen célszerű, hogy a legfontosabb hivatalos közlések, újabb utasítások, iskolai jelentések és vizsgálati tételek összeállítására is nagy gondot fordítanak.

Az előttünk levő első hét füzetet tartalmilag sokoldalúnak és érdekesnek találjuk. Ez ideig legtöbb hely a matematikai oktatás reformálását illető kérdéseknek jutott; ezek foglalkoztatják mai nap leginkább a hivatalos köröket, az 1902-es tantervet követő újabb hivatalos utasítások (különösen az 1905 július 27. tervezet) ezekről intézkedtek leghatározottabban. Kiemelendő, hogy a Revue enquête-t indít a geometriai oktatás reformálása dolgában, tájékoztatóul több kérdésből álló questionnaire-t bocsátva a referálók rendelkezésére.